

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2011
FORFATTER:	Jørn Sanvig Bach
TITEL:	Kolding Vandværk i 125 år.
KORT RESUME:	Vandværkets historie med hovedvægt på perioden efter ca. 1950.

KOLDING VANDVÆRK 125 ÅR

AF JØRN SANVIG BACH

I anledning af Kolding Kommunes Vandværks 125 års jubilæum i 2011 drøftede en kreds af pensionerede og tidligere medarbejdere på vandværket, hvorledes dette jubilæum kunne markeres. Multiforsyningsselskabet TRE-FOR A/S svarede på en henvendelse, at man kun agtede at markere jubilæer for det ældste af de mange forsyningsselskaber, der nu indgår i TRE-FOR – og det var ikke Kolding Vandværk. Kolding Gasværk, der begyndte sin gasforsyning i Kolding by den 21. september 1861 for nu 150 år siden, blev lukket af TRE-FOR i 2004.

Derfor besluttede de pensionerede medarbejdere ved Kolding Kommunes Vandværk, samlet i den selvbestaltede "Gamle Vandmænds Forening", at skrive en artikel til Koldingbogen 2011 for at markere begivenheden. Afdelingsleder Jørn Sanvig Bach, der ledede vandværket fra 1990 til 2005, påtog sig opgaven, hvorfor artiklens hovedvægt er lagt på disse 15 år forud for Kolding Kommunes Vandværks indlemmelse i TRE-FOR i 2006. En arbejdsgruppe af "Gamle Vandmænd" har bidraget med oplysninger og forslag til artiklen. Vi har også gerne villet give et kort indblik i vandforsynings betydning og grundlæggende vigtighed for et moderne lokalsamfund.

Rent vand er forudsætningen for alt liv. Dette velkendte postulat har igennem jor-

dens historie og ikke mindst i nyere tid, hvor klimaændringer og miljøproblemer er mere og mere fremtrædende, ofte bevist sin rigtighed. En velfungerende og pålidelig vandforsyning til forbrugerne er fundamental for et moderne samfund. Forsyningssikkerhed, vandkvalitet, bekæmpelse af sygdomme og forurening, balance mellem vandbehov og forbrug samt bæredygtig produktion er grundlæggende forudsætninger. Det kan lyde som en selvfølge, men helt så enkelt er det nu ikke at opbygge og drive en solid og sund vandforsyning til gavn for forbrugerne. Det viser efterfølgende beretning og tilbageblik på Kolding Vandværks 125-årige historie.

FORHISTORIEN 1876-1886

En elendig vandforsyning – vandmangel, dårlig hygiejne, forurening og åbne afløbsforhold med deraf følgende gener og sygdomme – førte midt i 1800-tallet til stigende erkendelse af behovet for en forbedret og offentlig ledet almen vandforsyning til erstatning for de tvivlsomme og usunde private brønde, kilder og pumper i byerne. I 1876 opfordrede Kolding bys fire læger byrådet til at forbedre byens dårlige vandforsyning. Byrådet nedsatte efterfølgende et udvalg til nærmere undersøgelse af forholdene. Større provinsbyer som Odense og Aalborg havde været pionerer med kom-

Klostergade ca. 1865. Til venstre i billedet står en af de kommunale brønde i byen.

munale vandværker i 1854 efterfulgt af Vejle i 1867 og Horsens i 1876. København kom også med efter en omfattende koleraepidemi med meget stor dødelighed.

Et privat ingeniørfirma English og Hanssen meldte sig med et overslag på anlægsomkostninger for et vandværk med 5 alternative placeringer. Lederen af Vejle Amts Højere Realskole, overlærer Knud Høyer, undersøgte 40 af byens brønde i 1879 og kunne påvise ret omfattende forurening og dårlig vandkvalitet. En brønd i Vestergade var årsag til et tyfustilfælde med dødelig udgang i 1883. Læge Hjalmar Fich samlede i marts 1884 underskrifter fra 538 borgere med henstilling om at fremme arbejdet for et nyt vandværk grundet aktuel vandmangel/knaphed og dårlig

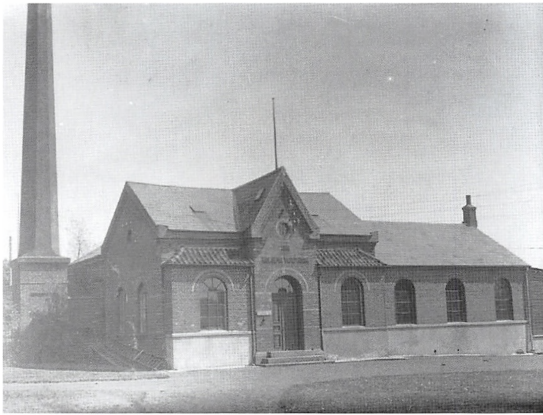
vandkvalitet. Et flertal i byrådet var omsider blevet overbevist om nødvendigheden af at etablere et kommunalt vandværk snarest muligt. Men hvor skulle det ligge, og hvor var der vand nok af god kvalitet? Valget faldt til sidst på "Kæmnerengen" nordvest for Nørreport, hvor nu Stadionvej er.

Det førømtalte ingeniørfirma fik kontrakt med kommunen om det nye vandværk og kildefelt med nye brønde og beholdere samt rørledninger til nye forbrugere. Der var fra starten tegn på begrænset vandmængde i kildefeltet. Myndigheden ved stiftfysikus Black fra Horsens inspicerede og godkendte anlægget den 30. juli 1886, og vandforsyningen til de nye forbrugere begyndte straks efter den 1. august 1886. En mærkedag på den lange vej fremad mod en god offentlig vandforsyning til Kolding bys borgere, som beskrevet nedenfor.

VESTRE VANDVÆRK 1886-1976

Ingeniørfirmaet English og Hanssen projekterede og opførte vandværket på Stadionvej som et solidt grundmuret byggeri med en stor funktionærbolig til bestyreren, maskinsal, skorsten, kedelrum og kulrum til dampmaskinen oven på en dyb betonstøbt pumpekælder, en beton tank/vandbeholder, en samlebrønd og efterhånden 16 mindre borer samt 3 store murede brønde 3,5 m i diameter til opsamling af grundvand fra underjordiske kilder i skrænten til engen. Hertil kom anlæg af underjordiske rørledninger såvel på vandværket som i gadenettet.

Vandforbruget steg støt og hurtigt, hvorfor nye borer måtte etableres for at følge med forbruget. Vandkvaliteten gav også hurtigt

Kolding Vandværk på Stadionvej kort efter opførelsen.

problemer grundet stort indhold i grundvandet af jern, mangan og lidt syre. Der var ingen egentlig vandbehandling med iltning og filtrering af grundvandet, og det resulterede i et stort indhold af kalk, stor hårdhed, rød jern/rust, mørk mangan samt ammoniak og bakterier! Derfor besluttede Kolding Byråd i 1911 at bygge en ny stor filterbygning, der kunne ilte og filtrere vandet for at afhjælpe kvalitetsproblemerne. I 1919 overgik vandværket til elektrisk drift, mens de gamle kulfyrede dampmaskiner forblev i reserve nogle få år.

Eftersøgningen af nye kildefelter fortsatte i engene ved Seest og Dyrehavegård samt Kolding Skov, og et nyt hjælpevandværk forbedredes, det senere "Østre Vandværk". Værket på Stadionvej kaldtes senere "Vestre Vandværk".

ØSTRE VANDVÆRK PÅ H. C. PETERSENSVEJ 1931-1988

Indlemmelsen af Kolding Landdistrikt samt

de bymæssigt bebyggede dele af Dalby, Vonsild, Seest og Harte-Bramdrup kommuner i Kolding Købstad i 1930 åbnede nye udfordringer og muligheder. Landdistriktets tidligere elværk på H.C. Petersensvej kunne ombygges til et nyt vandværk med nye iltnings- og filterbygninger. Østre Vandværk og nye rørledninger blev indviet og taget i brug i november 1931. Det var et moderne vandværk med boreriger ved Dyrehavegård. I takt med stigende indbyggertal og stigende vandforbrug i forbindelse med udbredelsen af vandklosetter og bedre badeværelser øgedes behovet for endnu mere grundvand fra nye kildefelter, bl.a. i Kolding Skov/Marielundskoven og Komarksbuskene ved Troldhedebanen og med automatisk styret indvinding fra Østre Vandværk, der nu leverede det meste af vandforbruget. Værket blev udvidet i 1937-38, hvor ingeniørfirmaet I. Krüger medvirkede til projektering, leverancer og opførelsen.

Østre Vandværk på H.C. Petersensvej fotograferet i 1992 af Jonas Ahlstrøm.

Saltindholdet i jorden omkring kilderne til Vestre Vandværk ved Stadionvej gav stigende problemer, og det var nødvendigt at lukke flere boringer der. Da 2. verdenskrig brød ud, blev der udstedt vandsparepåbud til forbrugerne. Vandmangel i de varme somre og frostproblemer i de strenge krigsvintre satte gang i øget efterforskning af nye kildefelter bistået af fagfolk, brøndborere og statsgeologer samt forundersøgelser til et nyt vandværk mod vest. Der fandtes godt og rigeligt grundvand 10 km vest for Kolding ved Trudsbro og Vester Nebel Å, hvor 6 boringer udførtes. Boringerne viste her vand af fremragende kvalitet og kvantitet tilmed under såkaldt artesisk tryk dvs. som et springvand. Kolding Kommunes Vandværk havde vundet "hovedgevinsten i lotteriet ved første træk", sagde statsgeolog dr. Ødum. Projektet for udvidelse af Kolding Vandværk blev godkendt i marts 1942, men måtte udsættes til efter krigen.

SØNDRE VANDVÆRK PÅ MOSEVEJ 1947-

Der viste sig nu en anden mulighed for at udvide vandforsyningskapacitet. Man kunne overtage daværende Kolding Hørfabriks nye boring ved Seest Møllebæk og bygge et helt nyt vandværk i den sydlige højtliggende del af byen ved Mosevej og samtidig dække hørfabrikens store vandforbrug. Kolding Hørfabrik var et af byens største industrianlæg og en af byens største arbejdspladser under 2. verdenskrig og frem til o. 1970. Vandværksbestyrer Oluf Schultz, ingeniør Mikkel Thomsen, arkitekt Ernst Petersen samt Kolding Hørfabrik gennemførte dette projekt i en van-

Søndre Vandværk fotograferet juni 1993 af Poul Erik Jensen.

skelig tid, et godt eksempel på lokalt samarbejde mellem det offentlige og det private. Det nye "Søndre Vandværk" med Ernst Petersens flotte vandtårn på Mosevej blev indviet i 1947. Vandværket fungerer stadig efter flere senere tekniske ændringer og udvidelser i 1984 og 1992.

TRUDSBRO VANDVÆRK PÅ ESBJERGVEJ 1954-

Vandværket i Trudsbro, der var forberedt og planlagt under krigen, kunne efter krigen projekteres færdigt under den nyudnævnte vandværksbestyrer Georg Simonsen i nært samarbejde med det danske ingeniør- og specialistfirma I. Krüger, der også medvirkede ved Østre Vandværk. Landvæsenkommissionen/myndighederne havde givet tilladelse til oppumpning af hele 3,0 millioner m³/år. Der blev ved Esbjergvej den gamle hovedvej 1 mellem København og Esbjerg bygget et topmoderne og funktionelt vandværk. Værket lå i nabokommunen Lunderskov. En stor 10 km lang ny rørledning (en Ø60 cm

Trudsbro Vandværk fotograferet i oktober 1993 af Poul Erik Jensen.

så kaldt "Bonnaledning") førte vandet ind til Kolding via Stadionvej, og med en stikledning op til det senere i 1961 nybyggede store højdebeholderanlæg ved Norgesvej. Den 21. december 1954 kunne Kolding Vandværk indvie det store ny vandforsyningsanlæg og udvide sin daværende kapacitet med ca. 100 %, tilmed med høj vandkvalitet.

Trudsbro Vandværk var forberedt til udvidelser, hvilket allerede skete i 1969. I 1993-94 blev værket og borerne renoveret og moderniseret og driften omlagt med nyt iltningssystem og nye filtre i samarbejde med ingeniør- og specialfirmaet Kemp og Lauridsen under ledelse af afdelingsleder Jørn S. Bach og værkfører P.E. Jensen. Der er fortsat rigeligt med godt grundvand og behandlingsanlæg til rådighed også til selv store forbrugsudvidelser. Der var grundlag for senere eksport af godt drikkevand lokalt, regionalt, sågar internationalt til Nordtyskland udtalte Jørn S. Bach til Teknisk Udvalg. Et mindre foreløbigt forstudie herom blev udført af en studerende i praktik.

DET NYE "ØSTRE VANDVÆRK" I MARIELUNDSKOVEN 1988-

Det gamle "Østre Vandværk" på H.C. Petersensvej fra 1931 var efterhånden selv med løbende vedligehold ved at være nedslidt og udtjent ligesom flere af de gamle borer i Kolding Skov var usikre, ubeskyttede og forureningstruede. Derfor startede man midt i 1980'erne ved vandværkets 100 års jubilæum forberedelserne til en total ombygning eller et helt nyt "Østre Vandværk". I samarbejde med ingeniørfirmaet Kemp og Lauridsen udførte daværende afdelingsleder Carl E. Nielsen forundersøgelser og beslutningsgrundlag til Kolding Kommunes Forsyningsudvalg og anbefalede et helt nyt Østre Vandværk i Marielundskoven med nye borer, genanvendelse af de bedste eksisterende borer med vendt strømretning i råvandsledningerne samt nedlæggelse og salg af det gamle bynære vandværk. Det nye meget moderne anlæg i rustikke bygninger med græs på taget, der er tilpasset det smukke naturområde med moderne lukkede trykfilteranlæg og ubemandet automatisk fjernstyring, regulering og over-

Det nye Østre Vandværk fotograferet i juli 1995 af Poul Erik Jensen.

vågning (såkaldt SRO-anlæg) via et nyt IT-anlæg blev udført i totalentreprise af Kemp og Lauridsen. Det blev indviet og idriftsat i 1988, hvorefter det gamle Østre Vandværk blev stoppet, efterfølgende demonteret, senere delvis nedrevet og arealet solgt til nyt boligbyggeri. Det fine gamle maskinhus, der var bygget som elværk i 1920'erne, blev bevaret som integreret del og fælleshus.

VANDTÅRNE M.M.

Den mest synlige og markante del af et større vandværk er vandtårnene, der tydeligt ses i byens profil højt placeret i terrænet. Tre unikke og markante vandtårne knejser endnu over Kolding. Heraf er to endnu en del af vandværkets drift.

Vandtårnet på Gøhlmannsvej og Gøhlmanns Mølle fotograferet ca. 1920.

Det ældste og kønneste vandtårn er utvivlsomt Gøhlmannstårnet på Gøhlmannsvej, Nørremarken og nabo til den velbevarede gamle vindmølle. Det er tegnet af den lokale arkitekt Andreas Thomsen Hagerup og bygget i 1917 i røde teglsten. Det fremtræder velproportioneret som et ottekantet opadstræbende tårn med fine svungne røde tegltage opdelt af en udkigsplatform med rundbuede søjler. Det blev totalt istandsat sidst i 1980'erne bl.a. med nyt kobberspir fremstillet af Kolding Kommunes Vandværks egen rørsmed og blikkenslager Svend Erik Johnsen. Tårnet er stadig i drift og rørforbundet med Østre Vandtårn på Sjællandsvej. I Kolding Kommunes Vandværks senere år var tårnet altid juleudsmykket med lysguirlander. Der er fra vandtårnet en flot udsigt horisonten rundt fra en platform, hvortil der er ret let adgang, hvorfor tårnet ofte blev brugt til besøg, bl.a. af skolebørn, der fik en forklaring af vandværkets personale. Tårnet blev også benyttet til lejlighedsvis lokale udstillinger, stjernekyggeri på Kulturnatten mv. Arkitekten var inspireret af et vandtårn i Nykøbing Falster fra 1908.

Det nyeste vandtårn, der stadig er i drift er Østre Vandtårn på Sjællandsvej i byens nordøstlige villakvarter, bygget i 1968 og tegnet af den lokale arkitekt H. Noes-Pedersen. Vandbeholderen rummer 750 m³. Tårnet var oprindeligt tænkt som et udkigstårn med stor lukket platform, men adgangsforholdene ad den stejle fritliggende spiraltrappe i tårnets centrum egner sig absolut ikke hertil. Dertil kom de hygiejniske forhold og forureningsfaren, så tanken blev aldrig realiseret. Tårnets karakteristiske opadstræbende design og profil i profilerede stålplader og halvsøjler har givet det øgenavne som "Champagneprop-

Østre Vandtårn på Sjællandsvej fotograferet i 1992 af Åge Lund Jensen.

pen” eller ”Paddehatten”. Det kan ses viden om og er især synligt, når man kommer fra syd ad Østerbrogade. Tårnet var belyst om natten med hvidt lys, der i TRE-FORs tid nu er ændret til markant blå-hvidt stribet lys. Sidst i 1990erne blev tårnets stålpladefacade udskiftet pga. korrosion og fare for nedstyrtning af løse plader. Det krævede et meget omfattende stillads og en kostbar reovering, som Kolding Kommunes Vandværk blev pålagt af byrådet, fordi det var et af byens markante vartegn – og det selv om tårnet egentlig godt kunne undværes ved omlægning af driften.

Søndre Vandtårn på Mosevej fotograferet i 1992 af Åge Lund Jensen.

Det tredje vandtårn er Søndre Vandtårn i byens sydlige del på Mosevej. Det blev bygget i 1947 sammen med det nye Søndre Vandværk på den modsatte vejside og tegnet af den kendte lokale arkitekt Ernst Petersen. Tårnet er inspireret af et fyrtårn med en lanterneoverbygning. Det er bygget i røde teglsten af en dårlig efterkrigs kvalitet, der giver frostspringere med erosion og nedbrydning og nedstyrtningssfare. Ombygningen af Søndre Vandværk i 1984 med ny ekstern rentvandsbeholder samt først i 1990erne nyt styringsanlæg med frekvensstyrede pumper, nødstrømsanlæg, ny iltning og filtre resulterede i,

at Søndre Vandtårn blev taget ud af drift, da det nu kunne undværes. Det blev solgt for en symbolsk sum til en lokal forening, bl.a. til kulturelle og sociale formål. Tårnets dårlige sikkerheds- og vedligeholdelsestilstand afstedkom snart et forsøg på afhændelse til et boligprojekt. Der blev skitseret flere spændende og seriøse projekter, men ingen af dem blev til noget pga. økonomi, sikkerhed samt kritik ved naboer. Det er foreløbig endt med, at en privat investor har købt tårnet billigt, men det har kun resulteret i yderligere forfald. Der er set flere eksempler på spændende og kreativ udnyttelse af nedlagte vandtårne, også i Danmark.

Seest Vandtårn på Holbergsvej var bygget af det private vandværk i Seest, der i 1980'erne blev overtaget af Kolding Kommunes Vandværk. Tårnet var et mindre cylindrisk vandtårn bygget i røde mursten med svagt kegleformet tag. En standard type vandtårn, der stadig kan ses flere steder i landet. Funktionen som vandtårn blev overflødig, og Kolding Kommunes Vandværk brugte kun tårnet som trykforøgerstation til det højtliggende område. Der var fra tidligere en tradition om juleudsmykning med lysguirlander. Tårnet blev under en vis lokal protest nedrevet omkring 2007 pga. dårlig sikkerhed og nedstyrtningssfare for fortovet og den nærliggende købmandsforretning.

Det største og vigtigste vandreservoir er dog det store underjordiske højdebeholderanlæg ved Norgesvej, der blev bygget i 1961, bestående af tre store sammenbyggede betoncylindre, hver med en diameter som Rundetårn. Samlet vandvolumen er hele 7.500 m³, nok til ca. 1 døgn forbrug i den centrale lave bydel. Anlægget, der ikke syner af meget ude-

Øverst Seest Vandtårn fotograferet i december 1994 af Poul Erik Jensen. Nederst anlægget af højdebeholderen på Norgesvej i 1961 fotograferet af Peter Thastum.

fra, er stadig i brug og bliver løbende vedligeholdt.

TRE-FOR OVERTAGER KOLDINGS VANDFORSYNING 2006

Ny teknologi med øget og udstrakt brug af elektronik, EDB/IT, fjernstyring, SRO-anlæg, nye frekvensstyrede pumper, grundvandsbeskyttelse og grundvandsovervågning, større krav til vandanalyser, grænseværdier, forureningsbekæmpelse og forureningstrusler, øgede myndighedskrav, forbrugerhensyn og forbrugerbevidsthed, privatisering, centralisering, udlicitering, økonomiske stramninger, finanskrise mv. har påvirket vandforsyningen især i de sidste 20 år. Det vigtigste er fortsat at opretholde og udbygge forsynings sikkerheden.

Op igennem 1990'erne og navnlig efter år 2000 er der sket en markant udvikling mod en selskabsdannelse og centralisering i større vandforsyninger og endda sammenslutning af drikkevands- og spildevandsforsyninger. Nye krav fra politikerne og forbrugerne om mere sammenlignelige vandforsyninger med større effektivitet og produktivitet gerne med udlicitering og øget brug af ny teknologi har accelereret udviklingen i en ellers rolig vandforsyningssektor.

Ny lovgivning både national og international i EU-regi har pålagt vandværkerne nye opgaver. Hovedvægten i vandforsyningernes ledelser og medarbejdernes kompetencer er gradvist skiftet fra primært teknik, energi, drift og godt håndværk til miljøforhold, information, jura og økonomi. Politiske initiativer med ønske om nye miljø- og vandplaner har haft til formål at øge miljøbeskyttelsen og

naturgenoprettelsen i et såkaldt bæredygtigt miljø. Brug af sprøjtemidler i landbruget, kommunerne og private haver kom i fokus og under pres. Kommunalreformen var med til at sætte gang i denne udvikling. Nye vandselskaber i aktieselskabsform udskilt fra kommunerne og styret efter moderne ledelsesformer og merkantile principper har set dagens lys. Dette var også en af planerne i Kolding Kommune med et nyt "Kolding Vandselskab A/S" med forsyning af både drikkevand og spildevand. Der viste sig dog snart en alternativ mulighed.

I Kolding blev drikkevandsforsyningen, "Kolding Kommunes Vandværk", i 2006 udskilt og solgt til det private forbrugerejede multiforsyningsselskab "TRE-FOR A/S". Dette selskab varetog i forvejen størstedelen af el- og fjernvarmeforsyningen samt bredbånd og kabelservice i Trekantsområdet kommuner. Den kommunale vandforsyning i Vejle, Fredericia og Middelfart kommuner var allerede overtaget af TRE-FOR.

Der viste sig et overraskende flertal i Kolding Byråd for frasalget til TRE-FOR A/S uden forudgående offentligt udbud til anden side. Kolding Kommunes Vandværk blev solgt for ca. 50 millioner kr. direkte til TRE-FOR med virkning fra 2006, og provenuet (forbrugernes penge og opsparing) brugt til dækning af det kommunale budgetunderskud som led i byrådets budgetforhandlinger i efteråret 2005. Kommunens spildevandsforsyning blev efterfølgende omdannet og udskilt til et kommunalt A/S: "Kolding Spildevand", der nu varetager kommunens kloak- og afløbsforhold. Dette finansieres af godkendte vandafledningstakster for forbrugernes vandforbrug målt via vandværkets forbrugsmålere.

TRE-FORs overtagelse af Kolding Kommunes Vandværk markeredes med en flaghejsning på Vestre Vandværk på Stadionvej under tilstedeværelse af repræsentanter for TRE-FORs ledelse og de tilstedeværende af vandværkets medarbejdere, der alle var tilbuddet at fortsætte ansættelsen i det nye selskab. Nogle valgte at gå på pension, nogle ønskede at forblive ansat i Kolding Kommune, mens flertallet fortsatte i det nye selskab og den nye arbejdsgiver på nye kontraktvilkår. Afdelingsleder Jørn S. Bach havde forinden i 2004 selv valgt at gå på pension samt fortsætte som selvstændig konsulent. Umiddelbar efterfølger blev ingeniør Robert Schmidt, der allerede var afdelingsleder i spildevandsafdelingen i kommunens tekniske forvaltning. Jørn S. Bach fortsatte som deltidsansat intern konsulent et år. Værkmester maskinmester P.E. Jensen gik på selvvalgt pension ved TRE-FORs overtagelse. Souschefen i Kolding Kommunes Vandværk, ledningsmester og maskinmester Søren Balle fortsatte en kort tid i TRE-FOR, inden han gik over til det private arbejdsmarked. De øvrige 12 medarbejdere fortsatte i TRE-FOR, delvis med nye opgaver i den nye store organisation, en del er fortsat ansat.

TRE-FOR valgte hurtigt at flytte personalet fra Kolding Kommunes Vandværk til arbejdspladserne i Vejle og Kolding. Bygningerne på Vestre Vandværk blev rømmet og ved juletid 2007 fjernede en nedbrydningsentreprenør alt på den store grund på Stadionvej ved Kolding Å. Intet blev skånet, heller ikke den fine velholdte maskinhal fra 1886 med det historiske udstyr. Formålet var at sælge den attraktive grund til boligbyggeri. I skrivende stund ligner byggegrunden stadig

en udbombet tomt. Adspurgt af TRE-FORs bygningsrådgiver anbefalede vandværkets tidligere ledelse, at man ikke foretog utilsigtede indgreb i de gamle rørledninger, tanke og brønde på grunden, der fører de naturlige kildevæld ned til ådalen.

Vandværkets forbrugere overgik uden afbrydelse af vandforsyningen, nu under TRE-FORs ledelse. De omtalte stordriftsfordele, herunder lavere vandpriser, forbedret service samt øget forsyningssikkerhed afventer historiens videre gang. Netop hensynet til forbrugernes interesser på langt sigt må vel med rette forventes i et forbrugerejet selskab, stort som lille.

VANDFORSYNINGSPLEANER, OFFENTLIG OG PRIVAT VANDFORSYNING

Vandforsyningsloven i Danmark pålægger de lokale myndigheder, primærkommunerne, i samarbejde med de regionale myndigheder, tidligere amtskommunerne, og siden kommunalreformen regionerne at udarbejde vandforsyningsplaner, med periodisk revision, der fastlægger rammerne for kommunens vandforsyning af forbrugere. Her stilles krav og grænser til såvel de offentlige som private almene vandværker (vandforsyninger med over 9 tilsluttede forbrugere/ejendomme) samt de private selvforsynende enkeltforbrugere. I den gamle Kolding Kommune var der i 1990 1 offentligt/kommunalt vandværk, 15 selvstændige private mindre og mellemstore vandværker (ofte andels- eller interessentskaber) hver med deres tildelte forsyningsområde med ret og pligt til vandforsyning. Desuden ca. 600 enkeltforbrugere, hvoraf sygehuset er den største.

Maskinhallen på Vestre Vandværk fotograferet i 2007 af B. Dedenroth-Schou.

Kommunen har pligt til at føre kontrol og tilsyn med private almene vandværker samt enkeltforbrugerne, medens tidligere amterne og nu staten fører tilsyn med de kommunale vandforsyninger. Antallet af private almene vandværker samt enkeltforbrugere er gradvist reduceret over årene igennem sammenslutninger, nedlæggelser og øget tilslutning til almen vandforsyning. Der er nu kun et enkelt kommunalt vandværk tilbage i den nye

Kolding Kommune, nemlig Christiansfeld Vandværk, der drives af Kolding Spildevand A/S. Ud over det store dominerende forsyningsselskab TRE-FOR A/S er der nu 36 små og mellemstore private almene vandværker i den nye storkommune. De største heraf er Bramdrupdam og Strandhuse-Nr. Bjert Vandværk Amba med over 200.000 m³ udpumpet vand pr. år. Disse to samt TRE-FOR er pt. underlagt særlige restriktive kontrol og admini-

strative tilsynskrav via et nyt statsligt forbrugerbetalt forsyningssekretariat under Miljøministeriet i henhold til den nye Vandsektorlov oprettet for at styre udskillelsen af de nye offentlige forsyningselskaber som A/S, fri af de kommunale myndigheder. Ved en beklagelig politisk fejltagelse er de større private almene vandværker herved uhensigtsmæssigt også blevet underlagt Vandsektorloven. Der gøres nu et forsøg på at ændre dette via brancheorganisationerne FVD og DANVA samt dele af den politiske forligskreds. De private almene vandværker selvstyres efter vedtægter, revision, generalforsamling, kommunalt tilsyn og regulativ samt godkendte takster/vandpriser. De ledes efter "hvile i sig selv princippet" med "nul profit" på langt sigt.

Generelt er det hensigtsmæssigt at opretholde en decentral og lokal almen vandforsyning i Danmark for at sprede vandforbrug/overforbrug og forureningsrisiko, sikre bevaring af vandkvalitet og hensynet til miljøet, drage nytte af lokalkendskab, motivere til en frivillig indsats og ikke mindst varetage forbrugernes interesser. Ud over ca. 90 store offentlige vandforsyninger/selskaber i Danmark, typisk organiseret under brancheforeningen DANVA, er der ca. 2000 lokale private almene vandværker, organiseret under brancheforeningen FVD. Hertil kommer så de mange tusinde private enkeltvandsforsyninger (alene eller max. 9 forbrugere) med egen vandforsyning. Vandforsyningen i Danmark, der næsten 100 % er baseret på op-pumpning af grundvand, er herved unik og speciel. Der er grund til at være stolte over den gode decentrale vandforsyning i Danmark og søge den fortsat bevaret og udbygget i takt med udvikling og nødvendige krav

uden overdreven bureaukrati, regulering og central kontrol såvel fra statslige som overstatslige organer og myndigheder.

KOLDING KOMMUNES VANDVÆRKS OPGAVER 1990-2005.

I 1990 var Kolding Kommunes Forsyningsforvaltning (KKF) en kommunal forsyningsvirksomhed, der samlede el, fjernvarme, vandforsyning og gasforsyning/bygas. Kloakering, spildevand og afløb var organiseret under Teknisk Forvaltning. Bygasforsyningen fra gasværket på Jens Holmsvej var i midten af 1980'erne flyttet sammen med vandforsyningen på "Vestre Vandværk" på Stadionvej, med hver sin afdelingsleder, hhv. maskinmester Henry Frederiksen fra gasværket og maskinmester Carl Erik Nielsen fra vandværket, begge med reference til forsyningsdirektør Sven Carstens. Denne sammenlægning af to forskellige forsyninger, fagfolk, gamle traditioner og kulturer krævede en vis overgangsperiode. Som led i et generationsskifte blev ledelsen af Gas- og Vandforsyningen gradvist samlet efter juni 1990 under ledelse af civilingeniør Jørn S. Bach. C.E. Nielsen gik på pension i 1991, mens H. Frederiksen gik på pension i 1992. Ved dannelsen af det lokale kommunale energiselskab "Kolding Områdets Energiselskab", KOE, i 1994 ved sammenlægning af det private elselskab KOH (Kolding Oplands Højspændingsselskab) og KKF's el, gas- og fjernvarmeforsyning, blev gas- og vandforsyningen atter delt, idet vandforsyningen blev overført til Kolding Kommunes Tekniske Forvaltning og KKF nedlagt.

Der var nu 16 medarbejdere tilbage på Ve-

Personale og pensionister samlet foran Kolding Vandværk i 2001. Foto: Søren Balle.

stre Vandværk. Alt gravearbejde, bygningsarbejde samt elarbejde blev udført af lokale entreprenører og elinstallatørfirmaer, mens alt VVS arbejde, rørlægning, drift og vedligehold af vandledninger, vandmålere og vandværker mv. blev varetaget af vandværkets eget personale. Ved omlægning af arbejdsopgaver og rationalisering reduceredes antal fastansatte medarbejdere til 15 ved naturlig afgang, inkl. nyansat kontorassistent, elektriker samt vandforsyningsassistent. Vandværket udførte nu også selv al elarbejdet, daglig vedligehold af egne køretøjer og anlæg, tilsyn

med privat vandforsyning på kommunens vegne samt øget information og administration.

I 1994 ansattes en kontorassistent, den første kvindelige medarbejder i vandværkets historie, bortset fra deltids timelønnet rengøringshjælp, på en udpræget mandearbejdsplads. Den nye kontorassistent blev hurtigt en god kollega, der var med til at ændre noget på den gamle "mandehørm" og maskuline omgangstone. En senere ansat kvindelig teknisk assistent (genbesættelse) bidrog også godt hertil.

I det hele taget har Kolding Kommunes Vandværk haft et solidt kollegialt samarbejde, en ordentlig omgangstone og gensidig respekt mellem de forskellige faggrupper og erfarne medarbejdere. Kulturen omkring de gamle håndværksfag og traditioner i en hundredårig arbejdsplads kunne være barsk og ligetil, men sjældent uvenlig. Arbejdet og vandforsyning blev passet, også uden for normal arbejdstid på vagter og ved akutte ledningsbrud og driftsstop, døgnet og året rundt. Forsyningspligten og forbrugerne blev taget alvorligt. Det var sjældent, at forbrugerne manglede vand i flere timer, selv ved større driftsforstyrrelser og brud. Den gensidige tillid og respekt mellem ledelse og medarbejdere, det meningsfulde og samfundsgavnligt arbejdsområde og stabile ansættelses- og arbejdsvilkår på en offentlig arbejdsplads resulterede i langvarige ansættelser. Stabiliteten gav sig bl.a. udtryk i relativt mange 25 års jubilare, sågar 40 års. Enkelte opnåede endda Dronningens 40 års fortjenstmedalje efter indstilling for god og tro tjeneste! Sammenholdet og samarbejdet fortsatte også uden for arbejdstid ved fælles arrangementer og sociale sammenkomster mellem nuværende og tidligere medarbejdere. Der oprettedes en pensionistklub, senere kaldet de "Gamle Vandmænds Forening" (GVF) med egne arrangementer, virksomhedsbesøg, udflugter, julefrokost, fejring af runde fødselsdage mv. GVF's aktiviteter er fortsat mellem tidligere medarbejdere og pensionister i KKV, også i årene efter TRE-FOR's overtagelse af KKV.

Efteruddannelse og faglig udvikling blev tilgodeset og fremmet gennem kommunens egne kurser og tilbud. Brancheforeningen

"DANVA" (Tidligere DVF, Danske Vandværkers Forening, hvor vandværksbestyrer O. Schulz var medstifter af den oprindelige bestyrer- og lederforening i 1927), udviklede også sin egen kursusafdeling og faglige specialkurser for medlemmernes medarbejdere. Jørn S. Bach var en årrække medlem af bestyrelsen i DVF og senere "Teknisk Råd" i det reorganiserede DANVA, samt formand for kursusudvalget. På DVF/DANVAS årsmøder med fagudstillinger samt årskurser var Kolding Kommune normalt repræsenteret. Således deltog ofte medlemmer af Teknisk Udvalg i DANVAs årsmøde og generalforsamling sammen med ledelsen for Kolding Kommunes Vandværk og Teknisk Forvaltning. Kolding var værtsby for DANVAs årsmøde i år 2000. Samarbejdet med leverandører og rådgivere medførte også efteruddannelse og faglig udvikling. Vandværket havde lejlighedsvis besøg af kolleger og gæster fra andre vandforsyninger, endog fra udlandet, herunder kunder fra faste leverandører i vandsektoren.

Kolding Kommunes Vandværk blev i 1994 medlem af det fællesejede rådgivende eksportselskab "Danish Water Supply", DWS Ltd., oprettet på initiativ af Danske Vandværkers Forening og ejet af en kreds af ca. 25 større vandforsyninger i Danmark med eksport af rådgivning, viden og know how til udlandet indenfor vandsektoren. Jørn S. Bach var bl.a. i dette regi med til at etablere et nyt vandværk på øgruppen Maldiverne for DWS i samarbejde med danske firmaer. Der var således efterfølgende kursister fra Maldiverne i Danmark, herunder på vandværket i Kolding. Vi deltog også i fælles eksportfremstød i de baltiske lande og Rusland, såkaldte "Da-

Afdelingsleder Jørn Sanvig Bach fotograferet i 1992 af Lillian Fransson.

nish Waterdays” for at støtte danske firmaer efter Murens fald.

Kolding Kommunes Vandværk deltog i 1997 også aktivt i et udviklingsprojekt under Erhvervsfremmestyrelsen om et nyt topmoderne SRO styrings anlæg i samarbejde med to danske firmaer og DWS. Prototypen blev opsat og afprøvet på Vestre Vandværk og medførte megen positiv omtale, besøg og præmiering. SRO anlægget var stadig i drift til 2006.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Der er som beskrevet sket en lang og spændende udvikling af Koldings vandforsyning fra de første langtrukne tiltag til en fælles offentlig vandforsyning til erstatning af byens mange elendige og mangelfulde private brønde. Over dyrekøbte fejl og børnesygdomme som pionerer i kommunal vandforsyning i oplysningstiden frem til første verdenskrig. Kampen mod fortsat mangel på vand, materialer, energi, hygiejne samt utilstrækkelig vandkvalitet og tryk. Blot at følge med udviklingen og samfundets stigende behov var en udfordring og bedrift, der blev søgt løst under snævre rammer og betingelser. Udnyttelsen af de givne naturforhold og kildefelter i området med forbedret teknik og viden blev efter politisk behandling udført af fremsynede og dygtige fagfolk. Indførelsen af ny og avanceret teknologi, materialer og værktøjer resulterede i overgangen fra vandmangel og utilstrækkelig vandkvalitet til overskud af godt drikkevand og god forsyningssikkerhed. Avanceret styring, regulering og overvågning, ny organisation og ledelse, udvikling og forandring, har ført til nutidens velfungerende vandforsyning. Nye krav, vilkår, forureningstrusler mv. medfører nye love og regler.

Et godt og dygtigt personale i et godt samarbejde på en stabil offentlig arbejdsplads, bakket op af byråd og politikere har skabt grundlaget for en velfungerende vandforsyning, der nu efter 125 år videreføres af et privat forbrugerejet multiforsyningsselskab, forhåbentlig til fælles gavn for forbrugerne og lokalsamfundet.

Bevarelsen af en decentral privat vandforsyning med samarbejdende mindre og mel-

Vestre Vandværk fotograferet i 2007 af B. Dedenroth-Schou.

lemstore lokale vandværker til supplement af den store vandforsyning i en fremsynet vandforsyningsplan sikrer en fleksibel og robust forsyningsikkerhed og vandkvalitet.

Alt dette er Kolding Kommunes Vandforsyning et godt eksempel på.

KILDER

Kolding Vandværk 1886-1936, 50 års jubilæumsskrift.

V. Schæffers Forlag 1936

Kolding Vandværk, 1886-1986, KKF 1986, redigeret af B. Dedenroth-Schou,

Information og arkivmateriale på Kolding Stadsarkiv og fra tidligere medarbejdere fra Kolding Vandværk.